

DEN RECEPTIONSGRAMMATISKE SP-MODEL SOM TERTIUM COMPARATIONIS?

af

Marianne Grove Ditlevsen

The main purpose of the article is to discuss whether a syntactic model for analysing German NPs from a receptive perspective can also be used for analysing Danish NPs and thereby function as tertium comparationis. A syntactic model that has been developed for analysing German NPs from this perspective will serve as point of departure. The discussed model is based on four principles of description: *frase*, *ramme*, *felt* and *kæde*. In the article, these principles will be presented for the German model; it is argued that the principles can be applied also to a Danish model. At the same time, it becomes obvious that the manifestation of the principles is of a different kind in Danish, which, finally, leads to a change in the German model.

1. Indledning

Læseforståelse vil de fleste sandsynligvis forbinde med kognitiv lingvistik eller psykolingvistik. I Ditlevsen (1996) vælges en morfo-syntaktisk tilgang til emnet ud fra samme overvejelser, som der er blevet gjort i Fabricius-Hansen & Solfeld (1994: afsn. 3), hvor det antages, at forskelle i brugen af syntaktiske strukturer dér mellem norsk og tysk kan være medvirkende til at vanskeliggøre forståelsesprocessen. Der præsenteres i Ditlevsen (1996) empiriske morfo-syntaktiske analyser af substantivsyntagmet i udvalgte tysk- og dansksprogede fagtekster. Analyserne har til formål at opstille hypoteser om, hvorvidt der er morfo-syntaktiske strukturer ved det tyske substantivsyntagme, der kan have en negativ indflydelse på tekstreceptionen med danske tysk-studerende som de reelle, men ikke de intenderede recipienter¹. Til det formål opbygges i Ditlevsen (1996) en såkaldt receptionsgrammatisk model, som er en model til syntaktisk beskrivelse af substantivsyntagmer (herefter SP) ud fra en receptiv synsvinkel.

Det primære genstandsområde for analyserne er det tyske substantivsyntagme, hvorfor den receptionsgrammatiske model udvikles på basis af det tyske materiale. For at der kan finde en egentlig kontrastering sted, overføres den tyske receptionsgrammatiske model til ligeledes at gælde det danske substantivsyntagme. Det er i den forbindelse på sin plads at diskutere, hvorvidt en sådan

manøvre er rimelig – en diskussion, der påbegyndes i Ditlevsen (1996), men ikke føres til ende. Denne artikels hovedanliggende er på den baggrund af teoretisk art, nemlig at diskutere, hvorvidt de principper, der ligger til grund for den tyske receptionsgrammatiske model, kan danne basis for en tilsvarende dansk receptionsgrammatiske model. Diskussionens udfald vil være afgørende for besvarelsen af artiklens centrale spørgsmål: Kan den receptionsgrammatiske model for substantivsyntagmer anvendes som tertium comparationis?

I det følgende vil der blive givet en kort introduktion til grundlaget for den tyske receptionsgrammatiske model (afsnit 2)², herefter følger en introduktion af dens fire grundlæggende principper (afsnit 3 - 6). Efter hvert princip vil det blive diskuteret, hvorvidt det er rimeligt at anvende samme princip i den danske receptionsgrammatiske model. Det vil vise sig, at en overtagelse af samtlige principper kan forsvares, men samtidig også, at ikke samtlige principper kan implementeres på samme måde på dansk som på tysk. Som følge heraf opstår der en ny receptionsgrammatiske model for det danske, der rimeliggør spørgsmålet om, hvorvidt der bør ske ændringer med den tyske receptionsgrammatiske model (afsnit 7). I afsnit 8 afrundes artiklen med nogle betragtninger om den receptionsgrammatiske model som tertium comparationis.

2. Den receptionsgrammatiske model

Den teoretiske ramme for modellen udgøres af den traditionelle grammatik, sådan som vi kender den eksempelvis fra tyske grammatikker såsom Duden (1995), Rossen (1995 [1982]), Lauridsen & Poulsen (1995) samt danske fremstillinger som Hansen (1990). Det særlige ved modellen er dog – som allerede nævnt ovenfor –, at der tilføjes et receptivt perspektiv, sådan som det kan ses hos Fabricius-Hansen & Ahlgren (1988) samt Heringer (1989), der betragtes som receptivt orienterede fremstillinger. Den receptionsgrammatiske model er bygget op som en lineær model, der til stor forskel fra modeller, der er bygget op ud fra den traditionelle grammatik og især den generative grammatik, lægger stor vægt på tekstens overfladeplan. Baggrunden herfor er den, at den lineære streng af ord og grafematiske tegn, som tekstens overflade som bekendt består af, er det eneste konkrete, der står recipienten til

rådighed ved receptionen. Eftersom der ifølge ovenstående dog er tale om en model til morfo-syntaktisk beskrivelse af SP vil der i analyserne naturligvis ligeledes blive taget hensyn til hierarkiske strukturer. En sådan beskrivelse ligger dog strengt taget uden for modellen.

Der ligger fire principper til grund for den receptionsgrammatiske model, som vil være genstand for de følgende afsnit. Det drejer sig om fraseprincippet (afsnit 3), rammeprincippet (afsnit 4), feltprincippet (afsnit 5) og endelig kædeprincippet (afsnit 6).

3. Fraseprincippet

3.1. Fraseprincippet – tysk model

Ved en frase (også kaldt syntagma på dansk) forstås et kompleks af strukturelt forbundne ord, der i modsætning til sætningsled beskrives uafhængigt af konteksten, og hvor de interne relationer sættes i centrum (Engel 1991 [1988]:22). Der er her konkret tale om et substantivsyntagma, da kernen i frasen er et substantiv (proprium eller appellativ)³. Fraseprincippet gengives i fig. 1, hvor || angiver starten og slutningen af SP, og K er lig med kernen. Til denne kerne K kan der lægge sig forskellige foranstillede og efterstillede underled, der i fig. 1 gengives som _____. Princippet er implementeret i eksempel (1). (K er understreget).

Fig. 1

|| _____ K _____ ||

(1) || *die oberste Aufgabe der Betriebsführung* || (de.c.1.1)⁴

Fraseprincippet er et sprogstrukturelt princip og gælder som det mest overordnede princip i modellen. Med antagelsen af fraseprincippet er det muligt nærmere at definere analyseobjektet SP som helhed.

3.2. Fraseprincippet – dansk model

Fraseprincippet er af en så overordnet, universel karakter, at der ikke synes at kunne være nogen betæneligheder ved at overføre princippet til danske forhold, sådan som det er gjort i eksempel (2).

- (2) || *det samlede overskud for perioden* || (da.c.5.17)

4. Rammeprincippet (*det receptive, psykologisk begrundede princip*)

4.1. Rammeprincippet – tysk model

For SP antages der at være en substantivramme, der dannes af artiklen som åbnende og kernen i SP som lukkende element. Rammeprincippet gengives i fig. 2 ved [...] omkring det rammeåbnende og det rammelukkende element. Princippet er implementeret i eksempel (3), hvor henholdsvis det rammeåbnende og det rammelukkende element er understreget.

Fig. 2

|| [A _____ K] _____ ||

- (3) || [die oberste Aufgabe] der Betriebsführung || (de.c.1.1.)

Til grund for princippet ligger der en primær intuitiv antagelse om, at det rammeåbnende element er et tegn til recipienten om at vente på noget, netop det rammelukkende element, som nødvendigvis må være tilstede inden recipienten kan forstå den samlede konstruktion (se bl.a. Weinrich 1993:356). Der opstår med andre ord en spændingsbue⁵ mellem det rammeåbnende og det rammelukkende element. Det er med til at understøtte antagelsen af en substantivramme, at der er en principiel forskel på de prototypiske foranstillede underled (adjektiver og participialattributter) og de prototypiske efterstillede underled (præpositionalforbindelser med substantiver som kerne, samt efterstillede substantiver i genitiv). De foranstillede underled tilknyttes således kernen direkte, idet de kongruerer med kernen mht. genus, numerus og kasus, hvorimod de

efterstillede underled tilknyttes kernen indirekte ved hjælp af en præposition eller en genitiv og dermed ikke kongruerer med kernen med hensyn til genus, numerus og kasus, som det vises i eksempel (4) overfor eksempel (5). De foranstillede underleds subordination i forhold til kernen er med andre ord i modsætning til de efterstillede underled markeret morfologisk på overfladeplanet.

- (4) || [das hübsche Haus] mit dem roten Dach ||
 (5) || [die hübschen Kinder] mit braunen Augen ||

Rammeprincippet er modellens ene receptive princip. Ved indførelsen af rammeprincippet indarbejdes den receptive synsvinkel således direkte i modellen. Derudover deles SP på basis af princippet i to grundliggende forskellige hoveddele; denne manøvre kan der argumenteres for ud fra overfladeplanet. Samtidig viser rammeprincippet sig at være praktisk for analysearbejdet, idet der således kan arbejdes med mindre analyseenheder.

Det bør afslutningsvis nævnes, at antagelsen af en substantivramme for tysks vedkommende er stærkt inspireret af, at der i bestemte sætningstyper antages at være en verbalramme for det tyske mellem hhv. finit og infinit verbalform i hovedsætninger (eksempel 6) og konjunkional og verbal i bisætninger (eksempel 7).

- (6) *Sie ist heute früh in die Schule gegangen.*
 (7) *Ich weiß, daß sie heute früh in die Schule gegangen ist.*

Derudover skal det påpeges, at antagelsen af især substantivrammen ikke anerkendes på samme måde blandt lingvister, der beskæftiger sig med tysk, som verbalrammen. Denne diskussion ønsker jeg dog ikke at komme ind på her, men vil nøjes med at henvise til Ditlevsen (1996: kap. 2.3.2).

4.2. Rammeprincippet – dansk model

Når det skal diskuteres, hvorvidt det er rimeligt at anvende rammeprincippet i en dansk model, falder det som det første én ind, at der på dansk ikke kan antages at være nogen sætningsramme, der kunne danne udgangspunkt for antagelsen af en substantivramme (eksempel 8 og 9).

- (8) *Hun er gået tidligt i skole i dag.*
 (9) *Jeg ved, at hun er gået tidligt i skole i dag.*

Det faktum kan dog ikke i sig selv medføre, at antagelsen af en substantivramme på dansk bør afvises. Lad os derfor nedenfor betragte forskelle og ligheder mellem den tyske substantivramme og en evt. dansk.

Forskel nr. 1:

På dansk synes der ikke at være de samme regelmæssige rektionsforhold mellem artikelord og adjektivisk underled som på tysk, hvor der konsekvent forekommer en indefinit endelse efter indefinitte artikelord og en definit endelse efter definitte artikelord (eksempel 10-13). På dansk kan man observere en vis konsekvent sammenhæng mellem forekomsten af (in-)definit endelse og (in-)definit artikelord (eksempel 10 og 11), men en definit endelse kan også forekomme regelmæssigt uden definit artikelord (eksempel 12 og 13).

(10)	<i>et godt eksempel</i>	ovf.	<i>ein gutes Beispiel</i>
(11)	<i>det gode eksempel</i>	ovf.	<i>das gute Beispiel</i>
(12)	<i>Kære ven!</i>	ovf.	<i>Lieber Freund!</i>
(13)	<i>Peters gamle ven</i>	ovf.	<i>Peters alter Freund</i>

Forskel nr. 2:

På tysk er formen på det adjektiviske underled konsekvent afhængig af, hvorvidt der forekommer et artikelord, og i så fald hvilket artikelord der forekommer, som vist ovenfor. Formen på artikelordet er omvendt konsekvent uafhængig af forekomsten af et adjektivisk underled (eksempel 14 over for eksempel 15). Der er med andre ord tale om en ensidig afhængighed mellem artikelord og adjektivisk underled i så henseende. På dansk er der tale om en større grad af tosidig afhængighed mellem artikelord og adjektivisk underled, idet ikke kun forekomsten af artikelordet øver indflydelse på formen af det adjektiviske underled, som vist ovenfor, men også forekomsten af det adjektiviske underled øver direkte indflydelse på formen af

artikelordet, nærmere bestemt det definite artikelord, som det fremgår af eksempel (14) overfor eksempel (15). Den foranstillede definite artikel anvendes således, såfremt der tillige forekommer et adjektivisk underled (eksempel 14), mens den efterhængte definite artikel anvendes, såfremt der ikke samtidig forekommer et adjektivisk underled (eksempel 15)⁶.

(14)	<i>det (knap så) gode eksempel</i>	ovf.	<i>das (weniger) gute Beispiel</i>
(15)	<i>eksemplet</i>	ovf.	<i>das Beispiel</i>

Lighed 1:

De to typer underledsfunktion er ens i dansk og tysk. Således varetager artikelordet en specifikationsfunktion og det adjektiviske underled en attributionsfunktion (se for tysk eksempelvis Eichinger (1992:88-90)).

Lighed 2:

Antagelsen af en substantivramme og dermed antagelsen om, at den del af SP, der indeholder de foranstillede underled samt kernen, udgør en samlet enhed i forhold til den samlede SP inklusive efterstillede underled, understøttes som i det tyske (se ovenstående eksempel 4-5) af, at der også på dansk kan påvises en principiel forskel mellem foranstillede og efterstillede underled. De foranstillede tilknyttes kernen direkte via genus- og numeruskongruens, og de efterstillede alene indirekte ved hjælp af en præposition, som det vises ved eksempel (16) og (17). De foranstillede underleds subordination i forhold til kernen er altså i modsætning til de efterstillede underled også på dansk markeret morfologisk på overfladeplanet.

(16)		<i>[et smukt hus] med rødt tag</i>	
(17)		<i>[smukke børn] med brune øjne</i>	

Lighed 3:

Når der i en SP forekommer såvel artikelord som et eller flere foranstillede adjektiviske underled inklusive eventuelle underled hertil, opstår den samme spændingsbue mellem det rammeåbnende og rammelukkende element (dvs. artikelord og kerne) som på tysk (eksempel 18-19).

- (18) || [*et afsøgeren den 20. juni 1977 afgivet tilbud*] ... ||
(efter dju 3023)
- (19) || [*die jeweils für die einzelnen Teilperioden der Produktions- und Vermarktungsphase gesondert kumulierten, simplifizierend als mengenproportional unterstellten variablen Kosten*] ... ||

(krp - Kostenrechnungspraxis, 1/1996:50)

På basis af ovenstående synes det rimeligt også at antage rammeprincippet for de danske SP. Afgørende herfor er, at spændingsbuen opstår på samme måde på dansk og tysk. I den sammenhæng er det vigtigt endnu en gang at gøre opmærksom på, at rammeprincippet alene tjener som beskrivelsesredskab. Det er samtidig et beskrivelsesredskab, der viser sin berettigelse, når pladsen mellem det åbnende og det lukkende rammeelement er udfyldt. I disse tilfælde er det tilsyneladende de samme forhold, der gør sig gældende på dansk og tysk.

5. Feltprincippet

5.1. Feltprincippet – tysk model

SP tilskrives en basal feltstruktur, bestående af i alt syv felter: kernefelt (det rammelukkende felt – KF), artikelfelt (det rammeåbnende felt – AF), forfelt (FF), slutfelt (SF), suppleringsfelt (Suppl.F.) samt to såkaldte ekstraktionsfelter til de underled, der ikke står i kontaktstilling med kernen i SP (Ekstr.F.), som vist i fig. 37.

Fig. 3

| Ekstr.F | ... || [AF | FF | KF] | SF | Suppl.F || ... | Ekstr.F |

I artikelfeltet finder vi primært de såkaldte artikelord (se Helbig & Buscha 1986:355ff.), som i eksempel (20), og forfeltet konstitueres af underled i form af adjektiver (eksempel 21) og participier (eksempel 22).

- (20) || [*AF das theoretische Modell*] ... || (de.c.1.3)
- (21) || [*das FF theoretische Modell*] ... || (de.c.1.3)
- (22) || [*die FF ihrer Entstehung zugrundeliegenden Aufwendungen*] ... ||

Slutfeltet indeholder substantiviske underled i form af substantiver i præpositionalkasus som i eksempel (23) samt i genitiv som i eksempel (24). Endelig konstitueres suppleringsfeltet af relativsætninger (eksempel 25), konjunktionalsætninger (eksempel 26) og infinitivkonstruktioner (eksempel 27).

- (23) || [... *Bestandsveränderungen*] |_{SF} | *an unfertigen und fertigen Produkten in der Gewinn- und Verlustrechnung* | - || (de.c.5.91)
- (24) || [... *Grenzkosten*] |_{SF} | *der Finanzmittelbeschaffung* | - || (de.c.3.68)
- (25) || [... *Unternehmen*] | - |_{Suppl.F.} | *das an falscher Stelle spart* || (de.d.1.9)
- (26) || [... *Gefahr*] | - |_{Suppl.F.} | *daß es einem bundesweiten Bürgerbündnis genauso ergeht wie der Deutschen Sozialen Union (DSU)* || (de.d.1.28)
- (27) || [... *Versuch*] | - |_{Suppl.F.} | *den Systemansatz auch in der deutschsprachigen Betriebswirtschaftslehre nutzbar zu machen* || (efter de.c.2.2)

Den receptionsgrammatiske model afviger i den forbindelse fra øvrige fremstillinger som f.eks. Duden-Grammatik, Askedal (1986) og Lauridsen & Poulsen (1995) ved at antage to typer felter efter kernen (slutfelt og suppleringsfelt). Det synes dog ud fra kriteriet stillingsrestriktioner at være oplagt at operere med to felter⁸. De typiske underled i suppleringsfeltet kan nemlig i modsætning til de typiske underled i slutfeltet principielt ekstraheres fra den øvrige del af SP. Dette kan finde sted i hovedsætninger, når verballedet er sammensat (eksempel 28-29), og i bisætninger (eksempel 30-31), som det fremstilles bl.a. i Lauridsen & Poulsen (1995:323).

- (28) *Hast du vom Plan meiner Schwester gehört, eine Weltreise zu machen?*
(Lauridsen & Poulsen 1995:323)
- (29) *Wir haben die Brücke besichtigt, die ebenfalls im Mittelalter gebaut wurde.*
(Weinrich 1993:360)
- (30) ..., ob er den Plan kannte, die Bank zu plündern
(Lauridsen & Poulsen 1995:323)
- (31) ..., ob er den Plan kannte, der gestern veröffentlicht wurde

Dette forhold er netop begrundelsen for yderligere at antage to ekstraktionsfelter til de ekstraherede elementer fra SP, et efter den del af SP, der indeholder kernen i SP (eksempel 32), og et foran den samme del. I det foranstillede ekstraktionsfelt finder vi ekstraherede elementer primært fra slutfeltet (eksempel 33). Denne form for ekstraktion kan dog kun finde sted under ganske særlige omstændigheder og kan dermed ifølge ovenstående ikke betragtes som en principiel mulighed for elementerne i slutfeltet.

- (32) *(Zu diesem Zweck müssen aus dem Oberziel) || [- | bestimmte | Teilziele] | - | - || (abgeleitet werden) |_{Ekstr.F.} die den einzelnen Abteilungen oder Mitarbeitern vorgegeben werden | (efter de.c.1)*
- (33) |_{Ekstr.F.} auf die Frage | (ist das) || [keine | - | Antwort] | - | - ||

Feltprincippet er af topologisk natur og tjener i modellen udelukkende det formål at kunne inddele SP i endnu mindre beskrivelsesenheder end rammeprincippet alene kunne gøre det.

5.2. Feltprincippet – dansk model

Som en logisk udløber af rammediskussionen under afsnit 4.2 er det oplagt også for det danske at operere med tre felter for de elementer, der indgår i substantivrammen, altså med et artikelfelt (eksempel 34), et forfelt (eksempel 35-36) og endelig et kernefelt (bl.a. eksempel 34-36). Der er dog ikke de samme muligheder for udfyldelse af felterne i dansk som i tysk. Således kan der i artikelfeltet som alternativ til artikelordet ganske vist på begge sprog forekomme en foranstillet genitiv, men eksempler som (37) vil sprogsystematisk

ikke være mulig på tysk. Her ville i stedet blive anvendt et efterstillet substantiv-syntagma i genitiv, noget som bekendt til gengæld ikke er muligt på dansk.

- (34) || [_{AF} en | lidt højere effektiv |_{KF} rente] | på lånet ... || (da.d.5.42)
- (35) || [_{FF} et stort |_{KF} kurstab] | ... || (da.d.5.26)
- (36) *i* || [_{FF} de kommende |_{KF} år] | ... || (da.d.5.10)
- (37) || [_{AF} den flotte mand der står derhennes | - | kone] | ... ||
- (38) |_{Ekstr.F.} På mit spørgsmål | (var det dog ikke) || [noget | - | svar] | - | - ||
- (39) (Dette havde) || [en | - | begivenhed] | - | - || (til Følge) |_{Ekstr.F.} som ingen havde kunnet forudse |.

(Diderichsen 1971:224)

Antagelsen af to ekstraktionsfelter begrundes med eksempler som (38-39). Det afgørende spørgsmål er her, hvorvidt der i sådanne tilfælde er tale om principielle muligheder for de konstituerende elementer fra slutfeltet og suppleringsfeltet, eftersom netop dette kriterium spillede en afgørende rolle for antagelsen af to felter efter kernen i SP i den tyske receptiongrammatiske model, jf. afsnit 5.1. Ekstraktion af elementer fra det såkaldte slutfelt til det foranstillede ekstraktionsfelt som i ovenstående eksempel (38) kan som for det tyske tilsyneladende alene finde sted under særlige omstændigheder, som eksempel (40) er et udtryk for⁹.

- (40) * Mellem elementerne taler vi om relationer. (efter da.c.2.(16))

Men hvordan ser det så ud for de elementer, der konstituerede suppleringsfeltet i den tyske model? På tysk kan elementerne ifølge ovenstående principielt ekstraheres i hovedsætninger ved sammensat verbal samt i bisætninger efter det finitte verbal. Det er altså med andre ord i situationer, hvor den tyske sætningsramme ligeledes jf. ovenfor er på spil – situationer, der ikke vil opstå på dansk, eftersom der her ingen sætningsramme er. Ved nedenstående eksempler vil det blive belyst, hvorvidt ekstraktion alligevel skulle være principiel mulig. Ved testningen har det været nødvendigt at ændre på de oprindelige eksempler, hvorfor udgangssætningen i alle tilfælde vil blive angivet. Der testes såvel definte SP, hvor det definte artikelord kan siges at have en vis kataforisk funktion og dermed måske i højere grad kan muliggøre ekstraktion, samt indefinte SP,

hvor sådanne forhold ikke vil kunne komme på tale. Til selve testningen af mulighederne er der på basis af udgangssætningen blevet skabt nye sætninger, såvel hoved- som bisætninger. Endelig stillede jeg det nødvendige krav til sætningerne, at der skulle være tale om sætninger, der ville være acceptable uden det testede element i SP. I eksemplerne (41-47) testes relativsætningers mulighed for ekstraktion, i eksemplerne (48-56) attributive konjunktionalsætningers og endelig i eksemplerne (60-71) attributive infinitivkonstruktioners.

- (41) *Der skal opretholdes et arbejdsklima, der fremmer motivation og selvdisciplin.* (da.c.1.(50))
- (42) **Et arbejdsklima skal opretholdes, der fremmer motivation og selvdisciplin.* (efter da.c.1.(50))
- (43) **..., at et arbejdsklima skal opretholdes, der fremmer motivation og selvdisciplin.* (efter da.c.1.(50))
- (44) *Princippet indebærer bla., at en virksomheds aktiver i regnskabsmæssig forstand kun kan omfatte de økonomiske ressourcer, som virksomheden har betalt for.* (da.c.5.(117))
- (45) *En virksomheds aktiver omfatter efter det princip kun de økonomiske ressourcer, som virksomheden har betalt for.* (efter da.c.5.(117))
- (46) **Kun de økonomiske ressourcer omfattes efter det princip af en virksomheds aktiver, som virksomheden har betalt for.* (efter da.c.5.(117))
- (47) **..., at en virksomheds aktiver kun omfatter de økonomiske ressourcer efter det princip, som virksomheden har betalt for.* (efter da.c.5.(117))

På basis af ovenstående eksempler synes det rimeligt at konkludere, at der ikke er nogen mulighed for ekstraktion af relativsætninger, hvilket sandsynligvis kan forklares ved den manglende genus- og numerusmarkering på dansk.

- (48) *Der hersker nemlig blandt mange regnskabsfolk den misforståelse, at regnskab alene befatter sig med registreringer i beløb.* (da.c.4.(71))

- (49) *Der hersker den misforståelse blandt mange regnskabsfolk, at regnskab alene befatter sig med registreringer i beløb.* (efter da.c.4.(71))
- (50) *..., at den misforståelse hersker blandt mange regnskabsfolk, at regnskab alene befatter sig med registreringer i beløb.* (efter da.c.4.(71))
- (51) *Gruppeformand Bente Juncker har allerede leveret de første signaler om, at et politisk sideskift kunne være at foretrække, men hun er siden blevet banket på plads.* (da.d.4.(9))
- (52) *?De første signaler blev leveret i går om, at et politisk sideskift kunne være at foretrække.* (efter da.d.4.(9))
- (53) *?..., at de første signaler blev leveret i går om, at et politisk sideskift kunne være at foretrække.* (efter da.d.4.(9))
- (54) *En forudsætning for, at styresystemet kan fungere, vil være, at det afspejler de mål og problemer, som forekommer i objektsystemet.* (da.c.2.(50))
- (55) **En forudsætning vil det fra starten være for, at styresystemet kan fungere, at det afspejler de mål og problemer, som forekommer i objektsystemet.* (efter da.c.2.(50))
- (56) **..., at det vil være en forudsætning fra starten for, at styresystemet kan fungere, at det afspejler de mål og problemer, som forekommer i objektsystemet.* (efter da.c.2.(50))

Ved de attributive konjunktionalsætninger fremkommer der ikke et helt så klart billede som ved relativsætningerne. Ekstraktion er tilsyneladende mulig, hvis artikelfeltet er udfyldt med et definit kataforisk virkende artikelord som i eksemplerne (49) og (50), men den er tvivlsom, hvis konjunktionalsætningen indgår som styrelse i en præpositionsforbindelse som i eksemplerne (52-53), og endelig er den ikke mulig, såfremt artikelfeltet indeholder et indefinit artikelord, som vist i eksemplerne (55-56). Det er i denne sammenhæng iøvrigt værd at bemærke, at det tilsyneladende kun er muligt at have en SP med indefinit artikelord i artikelfeltet, hvis den attributive konjunktionalsætning samtidig er styrelse i en præpositionsforbindelse. Og i den forbindelse henledes opmærksomheden på et eksempel som (57) overfor (58) og (59), hvor det definite artikelord syntaktisk set kan ændres til et indefinit artikelord, men alene under forudsætning af, at konjunktionalsætningen så også bliver styrelse i en præpositionsforbindelse.

- (57) *Enhver virksomheds indtjeningssevne og kapitalforhold mv. kan opgøres fra enten en going concern-synsvinkel [...] eller en stop-synsvinkel som bygger på den antagelse, at virksomheden ophører ved regnskabsperiodens udgang.* (de.c.5.(92))
- (58) *Enhver virksomheds indtjeningssevne og kapitalforhold mv. kan opgøres fra enten en going concern-synsvinkel [...] eller en stop-synsvinkel som bygger på en antagelse om, at virksomheden ophører ved regnskabsperiodens udgang.* (efter de.c.5.(92))
- (59) **Enhver virksomheds indtjeningssevne og kapitalforhold mv. kan opgøres fra enten en going concern-synsvinkel [...] eller en stop-synsvinkel som bygger på en antagelse, at virksomheden ophører ved regnskabsperiodens udgang.* (efter de.c.5.(92))
- (60) *Ved siden af at være en fælles måleenhed har penge den egenskab at repræsentere generel købekraft eller velfærd.* (da.c.5.(100))
- (61) *?Den egenskab har penge at repræsentere generel købekraft eller velfærd.* (efter da.c.5.(100))
- (62) *..., at penge har den egenskab i dag at repræsentere generel købekraft eller velfærd.* (efter da.c.5.(100))
- (63) *Efter vi havde delt et par Heineken og talt om tingene, tog han mod min invitation til at se vores projekt.* (da.d.3.(47))
- (64) *?Han tog imod min invitation i går til at se vores projekt.* (efter da.d.3.(47))
- (65) *?..., at han tog imod min invitation i går til at se vores projekt.* (efter da.d.3.(47))
- (66) *Et godt sted at begynde gennemgangen er Amaliegade i København.* (da.d.1.(53))
- (67) **Amaliegade i København er et godt sted pga.den centrale placering at begynde gennemgangen.* (efter da.d.1.(53))
- (68) **..., at Amaliegade i København er et godt sted pga.den centrale placering at begynde gennemgangen.* (efter da.d.1.(53))
- (69) *I Falklands-konflikten var sanktionerne et tilbud til Argentina om at trække sig tilbage uden krig og derfor et vigtigt diplomatisk instrument, der blot ikke virkede.* (da.d.2.(17))
- (70) *?Sanktionerne var et tilbud i Falklands-konflikten om at trække sig tilbage uden krig.* (efter da.d.2.(17))
- (71) *?..., at sanktionerne var et tilbud i Falklands-konflikten om at trække sig tilbage uden krig.* (efter da.d.2.(17))

Som det turde fremgå af eksemplerne (60-71), danner der sig ikke et helt klart billede af, hvilke muligheder der er for ekstraktion af

attributive infinitivkonstruktioner. Tydeligt er det dog, at der ej heller for disse elementer kan antages at være tale om en principiel mulighed.

Der synes således konkluderende ikke at være de samme principielle muligheder for ekstraktion af de danske attributive relativsætninger, konjunktionalsætninger og infinitivkonstruktioner, sammenlignet med de tyske. Det betyder umiddelbart, at det i en dansk model vil være rimeligt alene at operere med et felt efter kernefeltet (foruden ekstraktionsfeltet). Et sådant felt kan benævnes efterfelt (EF) (sml. Lauridsen & Poulsen 1995:315) og konstitueres af præpositionsforbindelser med substantiv som styrelse, relativsætninger, konjunktionalsætninger og infinitivkonstruktioner. Der forekommer dermed to typer underled i efterfeltet, nemlig nominale udtryk og verbale udtryk. Rækkefølgen beskrives sædvanligvis som at nominale udtryk står foran verbale, som i eksempel (72). Dette forhold skal vi vende tilbage til i forbindelse med det sidste princip, kædeprincippet.

- (72) || [- | - | udgifterne] |_{EF} | forbindelse med en handel til ejendomsmægler, annoncering, stempler, attester og låneformidling, som nemt løber op i 100.000 kr. på et hus til 1,25 mio. kr || (da.d.5.31)

En samlet oversigt over feltstrukturen i den danske receptionsgrammatiske model ses i fig. 4.

Fig. 4

| Ekstr.F | ... || [AF | FF | KF] | EF || ... | Ekstr.F |

6. Kædeprincippet

6.1. Kædeprincippet – tysk model

Kædeprincippet er den receptive models andet og absolut mest karakteristiske princip. Det er på dette punkt, at modellen afviger fuldstændig fra øvrige kendte beskrivelsesmodeller, der bygger på mere traditionelle tilgange. Her præsenteres nemlig en alternativ

måde at anskue de nominale efterstillede underled på, en måde, der begrundes i den receptive tilgang¹⁰.

Ved kædeprincippet forstås, at de substantiviske underled i slutfeltet (herunder sådanne i præpositionalkasus) består af tre felter (artikelfelt, forfelt og kernefelt), der tilsammen danner en substantivramme (SR). Eventuelle efterstillede underled danner en egen substantivramme. Princippet er i fig. 5 og i eksemplerne (73-74) synliggjort ved kantede parenteser om hver enkelt substantivramme i slutfeltet.¹¹ Forekommer der flere underled af denne type i slutfeltet, dannes der på den måde hele kæder af substantivrammer – heraf kædeprincippet. I såvel eksempel (73) som (74) består kæden således af fire substantivrammer.

Fig. 5

|| [... K] | [SR₁] [SR₂] ... [SR_n] | ... ||

- (73) *in* || [... *Form*] | _{SF/SR1}[*der Ermittlung*] _{SR2}[*des Erwartungswertes*] _{SR3}[*für die Rentabilität*] _{SR4}[*des Beteiligungskapitals*] | ... ||
 (efter de.c.3.90)
- (74) || [... *35-Prozent-Beteiligung*] | _{SF/SR1}[*des Marktführers*] _{SR2}[*Ruhrgas AG*] _{SR3}[*am DDR-Monopolisten*] _{SR4}[*Verbundnetz Gas*] | ... ||
 (efter de.d.2.32)

Baggrunden for kædeprincippet skal findes i overfladeplanets betydning for modellen, der (som nævnt tidligere) er en logisk udløber af den receptive tilgang. Helt konkret begrundes princippet ved, at der ikke er nogen morfologiske signaler på overfladeplanet der indikerer, at ledene i slutfeltet er underordnet kernen eller et andet led i slutfeltet. Der henvises i den forbindelse til den ovenfor under afsnit 4.1 nævnte principielle forskel mellem de prototypiske underled i artikelfelt/forfelt og slutfelt. Her findes iøvrigt også grunden til, at det til tider kan være vanskeligt for en recipient at afgøre, om en substantivramme er underled i en forudgående SP eller om den udgør en egen SP og dermed et sætningsled i en sætning.

Ved princippet bliver det særdeles tydeligt, at den receptionsgrammatiske model er en udpræget lineær model. Herved afviger modellen fra mere traditionelle fremstillinger og fra sådanne baseret på den generative grammatik, hvor der som bekendt tages udgangs-

punkt i hierarkiske strukturer, som for eksemplerne (73) og (74) ville se ud som i fig. 6 og 7.

Med udgangspunkt i den receptionsgrammatiske model vil slutfeltet i eksemplerne (73) og (74) altså i første omgang begge blive beskrevet som bestående af fire substantivrammer. Selvom de hierarkiske strukturer i eksemplerne ser vidt forskellige ud (som det fremgår af fig. 6 og 7), er det dog vigtigt at fremhæve, at en analyse baseret på den receptionsgrammatiske model ikke udelukker en hierarkisk beskrivelse – som dog først følger efter den lineariserede (således i Ditlevsen (1996)).

Fig. 6

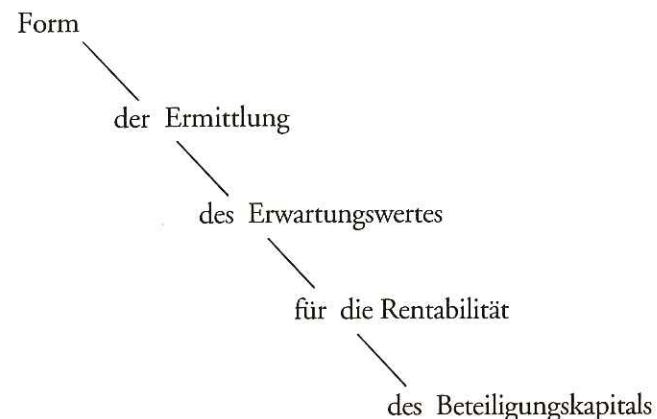
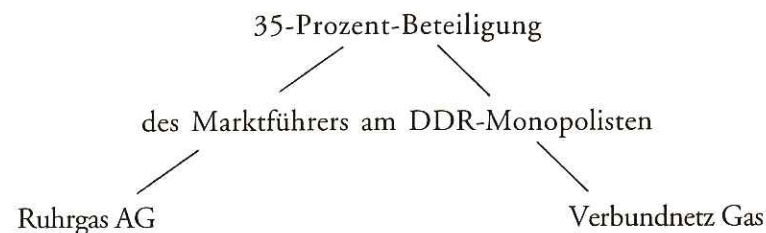

Fig. 7

6.2. Kædeprincippet – dansk model

Udgangspunktet for kædeprincippet er substantivrammen, som ifølge ovenstående ligeledes kan implementeres i en dansk model. Eftersom der ellers må siges at gælde den samme manglende tilkendegivelse af underledsrelationer for det danske som for det tyske, er det umiddelbart oplagt også for det danske at antage kædeprincippet for de nominale underled. Princippet er illustreret i eksemplerne (75-76).

- (75) || [... *frihedsgrader*] | EF/SR1 [*for beskrivelse*] SR2 [*af omkostninger*]
SR3 [*i den økonomiske styring*] || (efter da.c.4.25)
- (76) *som* || [- | - | *eksempel*] | EF/SR1 [*herpå*] || (da.c.1.112)

Som jeg gjorde opmærksom på i diskussionen under afsnit 5.2, antages der i den danske model alene at være et felt efter kernen i SP, nemlig efterfeltet (EF), der indeholder såvel de nominale led fra det tyske slutfelt og de verbale led fra det tyske suppleringsfelt. Dette fører automatisk til en diskussion af, hvorvidt dette forhold skal have indflydelse på implementeringen af kædeprincippet i den danske model. Der synes umiddelbart at være tre muligheder:

1. Kædeprincippet gælder kun for nominale underled og ikke for verbale.
2. Kædeprincippet bør ikke gælde i den danske receptionsgrammatiske model.
3. Kædeprincippet baserer sig ikke på substantivrammer, men på underledsrammer (UR), og gælder altså også for verbale underled.

Af metodiske årsager kan mulighed nr. 1 næppe anvendes. Derudover ville en sådan løsning være temmelig uhensigtsmæssig i en analysesituation. Mulighed nr. 2 er fristende, men den løsning ville indebære, at det mest typiske kendetegn ved den receptionsgrammatiske model ville forsvinde. Det ville ikke blot gøre modellen mindre interessant og mindre receptionsgrammatisk orienteret, men også sætte spørgsmålstegn ved, om de analyser og resultater, der er baseret på modellen, nu også i samme grad vil kunne bidrage til afdækning af receptionsgrammatisk set interessante fænomener. Den klart optimale løsning ville således være at kunne anvende

kædeprincippet på samtlige typer underled i efterfeltet. Men er det muligt?

Som udgangspunkt for diskussionen skal der gøres opmærksom på, at kædeprincippet i lighed med ramme- og feltprincippet alene er et beskrivelsesredskab og ikke et sprogsystematisk princip. Derudover opstiller jeg den påstand, at det for recipienten i en kommunikationssituation er muligt at genkende verbale underled som enheder, på samme måde som recipienten kan genkende substantivrammer som enheder.¹² På den baggrund kan princippet overføres på verbale underled, som det vises i eksemplerne (77-79). Med til at understøtte dette er, at verbale underled på samme måde som nominale underled på dansk (og iøvrigt ikke på tysk) kan optræde som styrelse i en præpositionsforbindelse, som det er vist i eksemplerne (78-79) (sml. eksempel 80).

- (77) || [- | - | *boligejere*] | EF/UR1 [*med kontantlån*] UR2 [*som overvejer at lægge lånet om til et lavere forrentet kontantlån*] || (da.d.5.1)
- (78) || [- | - | *mulighed*] | EF/UR1 [*for at overskue relativt komplekse sammenhænge*] || (da.c.2.31)
- (79) || [- | - | *forståelse*] | EF/UR1 [*for, hvordan omkostninger optræder i den økonomiske styring*] || (da.c.4.24)
- (80) || [- | - | *mulighed*] | EF/UR1 [*for overtræk*] ||

Kædeprincippets anvendelse på samtlige typer underled i efterfeltet viser dets berettigelse som beskrivelsesredskab i eksempler som (81-84). Her er der tale om eksempler, der hidtil har været vanskelige at tackle, nemlig sådanne tilfælde, hvor verbale underled ikke som i eksemplerne (77-79) har fungeret som underled af 1. grad, men som underled til nominale og/eller verbale underled af 1., 2. etc. grad. I den sammenhæng er eksempel (84) særligt interessant.

- (81) || [*et godt kendskab*] | EF/UR1 [*til problemstillingen*] UR2 [*for virksomheder*] UR3 [*der alene er finansieret med egenkapital*] || (da.c.3.120)
- (82) *om* || [- | - | *størrelsen*] | EF/UR1 [*af nogle hensættelser*] UR2 [*der var trukket fra en gang før*] || (da.d.8.57)
- (83) || [- | *store industri-virksomheder*] | EF/UR1 [*der som har skabt grundlaget selv*] UR2 [*før vi kommer ind*] || (da.d.1.31)

- (84) || [- | - | *samspillet*] | EF/UR1 [*mellem de indsatte ressourcer*] UR2 [, *man før eller siden skal betale for*], og UR3 [*de indtægter eller præstationer*] UR4 [, *som skal begrunde ressourcernes anvendelse*]
|| (da.c.4.62)

Som nævnt under afsnit 5.2, beskrives rækkefølgen sædvanligvis som værende nominale udtryk foran verbale udtryk i efterfeltet. Det er for så vidt også korrekt, såfremt man anlægger et hierarkisk synspunkt: nominale udtryk af 1. grad står foran verbale udtryk af 1. grad, som vist i eksempel (72). For eksempel (84) betyder dette tilsvarende, at underledsramme 1 og underledsramme 3, der begge er underled af 1. grad og begge nominale led, følger lige efter kernefeltet; underledsramme 2 og 4, der begge er verbale underled, betragtes alene som underled af 2. grad og dermed som del af de respektive overordnede led (underledsramme 1 og 3).

Med den receptionsgrammatiske tilgang afviser jeg dog netop i første omgang at anlægge et sådant hierarkisk synspunkt og beskriver de forekommende enheder i efterfeltet som defineret ovenfor. På basis af den reviderede receptionsgrammatiske model er der i eksempel (84) tale om et efterfelt bestående af en kæde af fire underledsrammer, som det iøvrigt også var tilfældet i de tyske eksempler (73-74). I eksempel (84) er underledsrammerne dog, i modsætning til eksemplerne (73-74), af blandet natur. Underledsramme 1 og 3 er således nominale led, mens underledsramme 2 og 4 er verbale underled. På basis af den reviderede receptionsgrammatiske model er det ikke muligt at forudsige rækkefølgen af nominale og verbale underled på samme måde som på basis af hierarkiske beskrivelser. Til gengæld har antagelsen af alene et felt efter kernen i SP, tillige med implementeringen af kædeprincippet på samtlige underled i dette ene felt vist sig at være et yderst praktisk beskrivelsesredskab, da man derved er i stand til præcist at beskrive de faktisk forekommende SP. Dette var ikke muligt ud fra den oprindelige receptionsgrammatiske model, der var baseret på tyske forhold.

Med implementeringen af kædeprincippet på samtlige typer underled i efterfeltet løses dog ikke kun hidtidige, modelskabte problemer, men skabes samtidig nye. Der opstår nemlig problemer, når et verbalt underled lægger sig til en nominal størrelse i et andet verbalt underled, som illustreret ved eksempel (85). Er det verbale underled en del af den overordnede enhed som skitseret i eksempel (85), eller udgør det en selvstændig enhed?

- (85) ?|| [*den* | - | *vifte*] | EF/UR1 [*af mulige dateringer*] UR2 [, *som står til rådighed*] UR3 [, *når virksomheden skal beskrive samspillet mellem de indsatte ressourcer, man før eller siden skal betale for, og de indtægter eller præstationer, som skal begrunde ressourcernes anvendelse*] || (da.c.4.6)
(86) ?|| [- | *klare og gennemtænkte* | *strategier*] | EF/UR1 [, *der viser*] UR2 [, *hvad de vil*] || (da.c.1.37)

Tilsvarende kan det forekomme problematisk, når et verbalt underled optræder som sætningsled i et andet verbalt underled, som vist i eksemplerne (83) og (86). De problemer, der opstår, er dog ikke af en sådan karakter, at de bør føre til en afvisning af implementeringen på samtlige typer underled i efterfeltet. Problemerne er snarere af pragmatisk karakter: i sidste ende udmøntes de i spørgsmålet om, hvordan enheden *et verbalt underled* skal defineres. Det ville langt overstige rammerne for denne artikel at føre en sådan diskussion til ende. Her skal der derfor alene peges på nogle mulige veje: Skal udgangspunktet også her tages strikt i overfladeplanet og dets signaler? Eller skal der tages afsæt i mere pragmatiske og/eller kognitive paradigmer og dermed i propositioner og/eller informationsenheder?

Afslutningsvis illustreres kædeprincippets implementering i den danske receptionsgrammatiske model i fig. 8, hvor princippet vises anvendt på samtlige typer underled i efterfeltet, hvorfor der ikke længere er tale om substantivrammer, men om underledsrammer (UR).

Fig. 8

|| [... K] | [UR₁] [UR₂] ... [UR_n] ||

7. Konsekvenser for den tyske model?

Den danske receptionsgrammatiske model afviger (som godtgjort ovenfor) fra den oprindelige tyske ved, at der alene antages at være et felt efter kernen i SP, samt ved, at kædeprincippet gælder for samtlige efterstillede underled. Det store spørgsmål i en kontrastiv

sammenhæng er, hvorvidt disse antagelser ligeledes bør gælde i en tysk receptionsgrammatisk model.

Lad os først kigge på feltprincippet. Kriteriet for, at antage to felter efter kernen i SP var det, at de verbale led til forskel fra de nominale led principielt lader sig ekstrahere fra den øvrige del af SP. Med et eksempel som (87), som svarer til ovenstående danske eksempel (84), og under hensyntagen til ovenstående diskussion bliver det dog hurtigt klart, at det også for det tyske vil være rimeligt alene at antage et efterfelt som i eksempel (88), hvilket i højere grad vil indfri kravet om en receptiv tilgang.

- (87) *ein Streit über die Vergangenheit, die er offensichtlich nie vergessen wird, und die Zukunft, die ihr wichtiger erscheint*
 (88) || [ein | - | Streit] | EF/UR1 [*über die Vergangenheit, die er offensichtlich nie vergessen wird, und die Zukunft, die ihr wichtiger erscheint*] ||

Herefter bør kædeprincippet på tilsvarende vis være gældende både for nominale og verbale underled i efterfeltet, som illustreret ved eksemplerne (89-90). Der skal dog samtidig gøres opmærksom på, at det også for det tyske vil være nødvendigt at definere enheden *verbalt underled*, som illustreret ved eksemplerne (91-92).

- (89) || [ein | - | Streit] | EF/UR1 [*über die Vergangenheit*] UR2 [, *die er offensichtlich nie vergessen wird*], und UR3 [*die Zukunft*] UR4 [, *die ihr wichtiger erscheint*] ||
 (90) *in* || [der | zunehmenden | Leistungsfähigkeit] | EF/UR1 [*der inländischen und internationalen Finanzmittelmärkte*] UR2 [*einschließlich der deutschen Bankbetriebe*] UR3 [, *die eine erhebliche Ausweitung der Kreditfinanzierung ermöglichen*] ||
 (de.c.3.53)
 (91) ? || [- | als von Menschen geschaffene reale | Gebilde] | EF/UR1 [, *welche u. a. aus Menschen bestehen und den Zweck verfolgen, irgendwelche ‚Leistungen‘ für die menschliche Gesellschaft bereitzustellen*] ||
 (de.c.2.47)
 (92) ? *in* || [einer | - | Zielentscheidung] | EF/UR1 [, *in der alle Ziele bzw. Teilziele, deren Realisation der Betrieb anstrebt, zum Ausdruck kommen*] ||
 (efter de.c.1.40)

8. Den receptionsgrammatiske model som tertium comparationis?

Med dette sidste punkt vender vi tilbage til udgangspunktet for artiklen, nemlig: hvorvidt er det rimeligt at anvende den reviderede receptionsgrammatiske model som tertium comparationis?

I afsnittene 3-6 er det blevet vist, at det er rimeligt at antage de samme principper for både dansk og tysk, men hvorhen fører analyser lavet på basis af modellen? Sådanne analyser vil afsløre forskelle og ligheder mellem dansk og tysk sprogbrug på det rent overflademæssige. Det må også siges at være vigtigt når der, som det er tilfældet her, tages udgangspunkt i at beskrive receptionssituationen ud fra overfladefænomener, hvor signaler på overfladeplanet eller mangel på samme til enhver tid tillægges en stor værdi. På den baggrund må det siges, at den reviderede receptionsgrammatiske model kan anvendes som tertium comparationis. Men derudover kan modellen også anvendes didaktisk som et slags strategisk læseværktøj for studerende med vanskeligheder ved at overskue mere eller mindre omfattende tyske SP.

Når det er sagt, bør det tilføjes, at modellen har sine begrænsninger. Modellen er først og fremmest en beskrivelsesmodel, noget som der er blevet lagt vægt på flere gange. Ønsker man derfor yderligere at forklare og/eller begrunde forskelle og ligheder med henblik på at opnå en større forståelse, er man nødsaget til ikke kun at betragte overfladeplanet. Det synes i den situation oplagt at anvende et apparat, der kombinerer funktion og overfladefænomener. Dertil kunne teorier byggende på M.A.K. Hallidays teorier om *Systemic Functional Grammar* (SFG), som beskrevet eksempelvis i Halliday (1994 [1985]), være velegnede. Således ville det være muligt at tage hensyn til det, vi også så tidligere, nemlig at de fire principper ganske vist har deres berettigelse på begge sprog, men at der samtidig ikke altid er samme mulighed for og/eller samme grad af udfyldelse. Med analyser baseret på SFG, vil det være muligt at besvare spørgsmål som: Hvis man vil udtrykke X, hvilke muligheder er der så, henholdsvis bliver der så, valgt?

Med en model og gennem analyser, der bygger på SFG i kombination med den her præsenterede receptionsgrammatiske model, vil man for det første kunne opnå en større forståelse generelt, for det andet anvende resultaterne didaktisk til opbygning af mere specifikke læsestrategier i receptionssituationen samt til oparbejdelse af specifik viden om sprogbugen inden for et givet

område, en viden, der kan anvendes i produktionssituationen i forbindelse med eksempelvis fri skriftlig fremstilling og ikke mindst oversættelse.

*Tysk Institut
Handelshøjskolen i Århus
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V*

Noter

1. For nærmere om de egentlige analyser og analyseresultater henvises til Ditlevsen (1996, 1998, 1999).
2. For udførlig diskussion af den tyske receptionsgrammatiske model for substantivsyntagmer henvises til Ditlevsen (1996, 1999).
3. For begrebet substantivsyntagme anvendes i det efterfølgende forkortelsen SP. Der afstås bevidst fra at anvende den mere gængse forkortelse NP (=nominal phrase), idet dette begreb indgår i et helt andet paradigme især inden for den generative grammatik, hvor et evt. determinativ anses for at være kernen i den størrelse, der her betegnes som substantivsyntagme. I det paradigme ville der således undertiden være tale om hvad der kunne kaldes en DP (=determinative phrase).
4. Hvor det er muligt, anvendes empiriske data til teoridiskussionen. Således angiver markeringen *de.c.1.1*, at eksemplet stammer fra det i Ditlevsen (1996) anvendte korpus. *de* refererer til det tyske korpus (*da* til det danske), *c* til, at teksterne stammer fra økonomiske lærebøger, *d* til, at de stammer fra økonomiske tidsskrifter af generel karakter, *1* til tekst nr. et af den pågældende type, endelig den numeriske størrelse *1* til den analyserede SP nr. 1 i den pågældende tekst. Foreligger der ingen relevante empiriske data til diskussion af specifikke problemstillinger anvendes konstruerede eksempler. Optræder disse uden kildeangivelse er der tale om egne konstruerede eksempler.
5. Denne form for spændingsbue beskrives bl.a. hos Boost (1964).
6. Dette faktum har iøvrigt ført til, at den indefinitte artikel anses som den prototypiske åbner på dansk, da forholdet i den forstand synes mere stabilt. Denne beslutning viser sig dog til gengæld at være problematisk ved SP i pluralis, da der på dansk som bekendt ikke findes nogen markør af pluralis, indefinit.
7. Der vil i fremstillingen hovedsageligt blive taget hensyn til de konstituerende elementer i de enkelte felter. For nærmere om felterne i deres helhed hen-vises til Ditlevsen (1996, 1999).
8. Allerede i Sommerfeldt (1971: 19) opereres der med to felter efter kernen i SP. Desværre ekspliciteres kriterierne for denne antagelse imidlertid ikke.
9. I hvilke tilfælde en sådan ekstraktion kan finde sted, er ikke blevet gjort til genstand for yderligere undersøgelser i Ditlevsen (1996), da det må siges at ligge uden for projektet, set i forhold til hovedformålet: at afdække faktisk forekommende SP i udvalgte økonomiske tekster.
10. For fremstillinger, der også anvender kædeprincippet, kan henvises til Fabricius-Hansen & Ahlgren (1986) samt Fabricius-Hansen & Solfeld (1994).
11. Det skal bemærkes, at princippet overføres til samtlige underled i slutfeltet, som det gøres i et eksempel som || *der* | - | *Student*]_{ISF/SR1} [*dort*] | - ||, og således gælder som overordnet princip.
12. Ved videre arbejde med udgangspunkt i den receptionsgrammatiske model bør denne påstand naturligvis efterprøves.

Litteraturliste

- Askedal, John Ole. 1986. Zur vergleichenden Stellungsfelderanalyse von Verbal-sätzen und nicht-verbale Satzgliedern (1) & (2). I *Deutsch als Fremdsprache* 5/1986:269-273; 6/1986: 342-348.
- Boost, Karl. 1964. *Neue Untersuchungen zum Wesen und zur Struktur des deutschen Satzes*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Ditlevsen, Marianne Grove. 1996. Den udvidede substantivfrase i udvalgte økonomiske fagtekster – en receptionsgrammatiske analyse i intra- og intersprogligt perspektiv. Upubl. ph.d.-afhandling, Handelshøjskolen Århus.
- Ditlevsen, Marianne Grove. 1998. Die Verständlichkeit von deutschen Fachtexten am Beispiel der SP. Darstellung ausgewählter Ergebnisse einer deutsch-dänischen Analyse aus rezeptionsgrammatischer Perspektive. Udkommer i *Deutsch als Fremdsprache* 1/2000.
- Ditlevsen, Marianne Grove. 1999. Die erweiterte Substantivphrase in ausgewählten deutschen Wirtschaftstexten. *Hermes* 22.13-49.
- Duden-Grammatik. 1995. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

- Eichinger, L.M. 1992. Vom Nutzen der Nominalklammer. Eine funktionale Erklärung für die Reihenfolge gestufter Adjektivattribute im Deutschen. I A. Vuillaume et al. Die Nominalgruppe im Deutschen (=Eurogermanistik 1 – Europäische Studien zur deutschen Sprache), 86-104. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Engel, Ulrich. 1991 [1988]. Deutsche Grammatik. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Fabricius-Hansen, Cathrine & Bengt Ahlgren. 1986. Å lese tysk sakprosa. En innføring i grammatisk leseteknikk. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fabricius-Hansen, Cathrine & Kåre Solfeld. 1994. Deutsche und norwegische Sachprosa im Vergleich. Ein Arbeitsbericht. (=Arbeitsberichte des Germanistischen Instituts der Universität Oslo Nr. 6). Oslo.
- Halliday, M.A.K. 1994 [1985]. An Introduction to Functional Grammar. London, New York: Edward Arnold.
- Hansen, Erik. 1990. Dæmonernes Port. Støttmateriale til undervisningen i nydansk grammatik. København: Hans Reitzels Forlag.
- Helbig, Gerhard & Joachim Buscha. 1986. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Heringer, H. J. 1989. Lesen, lehren, lernen: Eine rezeptive Grammatik des Deutschen. Studienausgabe. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Lauridsen, Ole & Sven-Oluf Poulsen. 1995. Tysk grammatik. København: Munksgaard.
- Rossen, A. (bearbejdet af P.V. Christiansen, Bendt Falkesgaard Pedersen & Harald Pors). 1995 [1982]. Tysk grammatik. København: Aschehoug.
- Sommerfeldt, Karl-Ernst. 1971. Zur Wortstellung in der Gruppe des Substantivs. Deutsch als Fremdsprache 1.13-19.
- Weinrich, Harald. 1993. Textgrammatik der deutschen Sprache. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.